

بخش آموزش رسانه تفریحی سنتر

کلیک کنید www.tafrihicenter.ir/edu

 نمونه سوال گام به گام

 امتحان نهایی جزوه

 دانلود آزمون های آزمایشی

متوسطه اول : هفتم ... هشتم ... نهم

متوسطه دوم : دهم ... یازدهم ... دوازدهم

www.tafrihicenter.ir

سال گذشته با تاریخ ادبیات ایران در قرن های اولیه هجری تا قرن ششم آشنا شدیم و خواندیم که عوامل زیر در تغییر سبک خراسانی به عراقی نقش داشتند:

الف- روی کار آمدن حکومت های غزنوی و سلجوقی

ب- تغییر مرکز ادبی و سیاسی از خراسان به عراق عجم

ج- سبک های بینابین و آذربایجانی از سبک خراسانی فاصله گرفتند و کم کم سبک عراقی به وجود آمد.

\رویدادهای سیاسی، اجتماعی قرن هفتم

۱- مغولان در اوایل قرن هفتم به مرزهای ایران حمله کردند.

۲- نظام اقتصادی، کشاورزی و فرهنگی ایران در آن زمان مورد حمله مغولان قرار گرفت و ویران شد. براندازی خلافت عباسی

۳- خراسان که در آن زمان کانون فرهنگی ایران بود توسط مغولان ویران شد و مدارس را نیز که مهد علم و فرهنگ بودند تخریب کردند و از بین بردند.

۴- بسیاری از ادیبان و دانشمندان از جمله نجم الدین کبری، فریدالدین عطار نیشابوری و کمال الدین اسماعیل مداح جلال الدین خوارزمشاه کشته شدند و دربارهای ادب دوست نیز از بین رفتند.

(کمال الین اسماعیل که خود در سال ۶۳۵ ه.ق. به دست مغولان در اصفهان کشته شد درباره قتل عام سال ۶۳۳ ه.ق. مغولان در اصفهان می گوید:

کس نیست که تا بر وطن خود گرید بر حال تباه مردم بد گرید
دی بر سر مرده ای دوصد شیون بود امروز یکی نیست که برصد گرید)

۵- تباهی و خرابی بنیان فرهنگ و اخلاق

۶- پناه بردن دوستداران فرهنگ و اخلاق به تصوف برای کسب آرامش. (این افراد برای تسکین خود به ادبیاتی روی آوردند که بر عواطف انسانی، ترویج روحیه تسامح و تساهل، خدمت به خلق، آزادگی و اعتقاد به بی ثباتی دنیا تکیه داشت.)

۹- در اواخر دوره مغول دستگاه آخرین خلیفه عباسی المستعصم بالله برچیده شد.

وضع ادبی قرن هفتم

- ۱- سبک عراقی از اوایل قرن هفتم تا اوایل قرن دهم به مدت ۳۰۰ سال سبک غالب این دوران بود.
- ۲- زبان رسمی عربی از رواج افتاد و توجه به زبان فارسی رونق بیشتری گرفت.
- ۳- سستی و نابسامانی زبان و ادب فارسی
- ۴- زبان فارسی در ناحیه عراق عجم گسترش یافت و آثار ارزشمندی در حوزه های ری، فارس، همدان و ... به وجود آمد.
- ۵- به وجود آمدن زمینه تغییر سبک خراسانی به عراقی

علت روی آوردن مردم به عرفان و تصوف

با حملات مغولان و تیموریان و ویران گری این دو حکومت نه تنها بناها و آبادانی ها بلکه بنیان فرهنگ و اخلاق نیز تباہ و ویران شد و دوستداران فرهنگ و اخلاق که سرخورده و مایوس شده بودند، اغلب منزوی شدند و به تصوف پناه بردند تا به آرامش برسند و برای تسکین خود به ادبیاتی روی آوردند که بر عواطف انسانی، ترویج روحیه تسامح (مدارا) و تساهل (آسان گرفتن بر یکدیگر)، خدمت به خلق، آزادگی و اعتقاد به بی ثباتی دنیا تکیه داشت.

دلیل نام گذاری سبک عراقی: بعد از مغول کانون های فرهنگی از خراسان که کانون فرهنگی ایران آن زمان بود به عراق عجم (اصفهان، همدان، ری، اراک، کرمانشاه، قزوین، کاشان و...) انتقال یافت. ب- شاعران و نویسندگان بزرگ این دوره غالباً از اهالی شهرهای عراق عجم بودند.

ویژگی های شعر در قرن هفتم:

الف- کم رنگ شدن قصیده و گسترش غزل که زبان دل و عشق بود.

ب- رواج نسبی مثنوی برای بیان اخلاق، عرفان و عاطفه مثل مثنوی مولوی که حماسه ای عرفانی است.

ج- بی توجهی شاعران به حاکمان

د- شعر این عصر نرم، دلنشین و برخوردار از معانی عمیق، انسانی و آسمانی شد.

نکته: دو گرایش مهم ادبی در نثر قرن هفتم به وجود آمد: یکی جریان ساده نویسی مثل کتاب های طبقات ناصری و مرصادالعباد.

دوم: جریان پیچیده نویسی مثل کتاب های تاریخ و صاف و تاریخ جهانگشا که موضوع هردوی اینها تاریخ حاکمان همان عصر است.

وضعیت زبان و ادب فارسی در این دوره دچار تغییرات زیر شد:

زبان و ادب فارسی دچار سستی و نابسامانی شد و بسیاری از دانشمندان و ادیبان کشته یا متواری شدند.

از دربارهای ادب دوست و خاندان های ادب پرور نیز خبری نبود.

اما در کنار این عوامل مخرب و منفی در این دوره عوامل مثبتی نیز وجود داشت از جمله اینکه :

با انتقال قدرت از خراسان به مرکز ایران، زبان و ادبیات فارسی در ناحیه عراق عجم گسترش یافت و در حوزه های ری، فارس، همدان و اطراف آن ها آثار ارزشمندی پدید آمد و زمینه هایی برای تغییر سبک از خراسانی به عراقی ایجاد شد.

شاعران و نویسندگان قرن هفتم:

نام شاعر یا نویسنده	شهرت و ویژگی های شاعر	آثار، نوع نثر، قالب و موضوع کتاب
سعدی	شاعر بزرگ که فرمانروای ملک سخن است در طول ۳۵ سال سیرو سفر در جهان تجربه اندوخت. در سرودن غزلیات عاشقانه سرآمد شاعران بود.	کتاب گلستان را به نثرمجمع بوستان را در قالب مثنوی خلق کرد آموزش حکمت عملی به صورت روان و رسا در قالب شعر، داستان و حکایت
جلال الدین بلخی	خداوندگار عشق و عرفان و از شاعران شاخص این قرن است که آثار خود را در دو محور تفکر و احساس خلق می کند.	مثنوی معنوی و دیوان شمس در این دو اثر بسیاری از معارف بشری و مسایل عرفانی را بیان کرده است.
فخرالدین عراقی:	وی غزل های عرفانی زیبایی را سرودند. مثنوی عشاق نام	۱- کتاب لمعات - اودر این کتاب سلوک عارفانه را در قالب نظم و نثر بیان کردند. ۲- مثنوی عشاق نامه در این کتاب در هر فصلی به یکی از مباحث عرفانی پرداخته و سخن خود را با تمثیل و حکایت به پایان رسانده است.

مرصادالعباد من المبدأ الى المعاد نثر این کتاب شیوا، دل انگیز و و آراسته است موضوع آن بیان سلوک دین و تربیت انسانی است.	ایشان از عارفان و نویسندگان و منشیان توانای عصر خود است	- نجم الدین رازی معروف به نجم دایه
تاریخ جهانگشا نثری مصنوع است محتوا کتاب تاریخ جهانگشا: شرح ظهور چنگیز خان مغول و بیان احوال و فتوحات او، تاریخ خوارزمشاهیان، فتح قلعه های اسماعیلیه و حکومت جانشینان حسن صباح	وی در دامان خاندانی با نفوذ در حکومت مغولان تربیت یافت واز جوانی به کارهای دیوانی پرداخت واز نثر نویسان این دوره است. در سفرهای مختلف حضور داشت . درباره مغولان اطلاعات زیادی را جمع آوری کرد وهمین امر موجب شد که کتاب را تالیف کند.	عطاملک جوینی
مهم ترین کتاب او جامع التواریخ است که به نثری عالمانه و پخته نوشته شده است.	ایشان از چهره های علمی و سیاسی در عصر ایلخانان هستند. وزیر مقتدر غازان خان و اولجایتو بود. افدام مهم فرهنگی او تاسیس عمارت ربع رشیدی است که در تبریز است. و در حکم دانشگاه آن زمان بوده است.	خواجه رشید الدین فضل الله همدانی:
اثر معروفش المعجم فی معاییر اشعارالعجم است نثری ساده و عالمانه دارد. علم عروض، قافیه، بدیع و نقد شعر	از نویسندگان زبردست این دوره است و اثر معروفش المعجم فی معاییر اشعارالعجم است که این کتاب نخستین و مهم ترین اثر در علم عروض، قافیه، بدیع و نقد شعر است	شمس قیس رازی

وضعیت اجتماعی و ادبی قرن هشتم

۱- تیموریان تقریباً از نیمه دوم قرن هشتم تا اوایل قرن دهم در ایران حکومت کردند. ۲- در این دوران به دلیل بی اعتقادی برخی از ایلخانان مغول و بی تعصبی برخی دیگر نسبت به مذاهب رایج فرصتی پدید آمد تا صاحبان مذاهب مختلف عقاید خود را اراز کنند. ۳- بازماندگان تیمور مثل بازماندگان چنگیز، کم و بیش از فرهنگ ایرانی تاثیر پذیرفتند. ۴- زبان و فرهنگ فارسی از شبه قاره هند تا آسیای صغیر را در بر گرفت ضمن اینکه مناطقی از ایران به ویژه شیراز مرکز ادبی این عصر به شمار می رفت. ۵- قصیده سرایی به دلیل از بین رفتن دربارهای ادب دوست ایرانی تبار از رونق افتاد و زبان شعر به جز در سروده های شاعران شاخصی مثل خواجه و حافظ به سستی گرایید.		
شاعران و نویسندگان قرن هشتم		
خواجوی کرمانی	یکی از غزل پردازان برجسته این دوره که غزل های او بر حافظ نیز تاثیرگذار بوده است. شعرش در مجموع کمال یافته و پخته است. چند مثنوی به پیروی از پنج گنج نظامی سروده است	
ابن یمین	مردی دهقان پیشه و شاعر عصر سربداران و در سرودن قطعات اخلاقی بر پایه طنز و طعن شهرت دارد . ایشان در شعر خود قناعت پیشگی و بی اعتباری دنیا را مورد تاکید قرار می دهد.	
حافظ	سرآمد شاعران این عصر است و شعرش به قول خودش همه بیت الغزل معرفت است و فرهنگ گذشته شایران با همه کمال ایرانی - اسلامی در غزل او مشهود است. او با تلفیق عشق و عرفان غزل فارسی را به کمال رسانید. لحن سخن او گزنده، طنزآمیز و سرشار از خیرخواهی و اصلاح طلبی است.	
سلمان ساوجی:	او مثنوی جمشید و خورشید را به شیوه داستان های نظامی سرود. در غزل توجه خاصی به سعدی و مولوی داشت و قصایدی به سبک عراقی نیز سروده است.	
عبیدزاکانی	شاعری که ناملایمات اوضاع آشفته روزگار خود را بر نمی تافت و تزویر و ریاکاری حاکمان را در آثارش به تصویر می کشید.	آثار منظوم: او ناهنجاری های اجتماعی را در منظومه موش و گربه به شیوه طنز و تمثیل بیان کرده است. آثار منثور: رساله دلگشا، اخلاق الاشراف و صد پند
حمدالله مستوفی	مورخ مشهور و نویسنده کتاب تاریخ گزیده است. موضوع کتاب تاریخ گزیده: تاریخ پیامبران، خلفای پهارگانه، خلفای بنی عباس و تاریخ ایران را تا سال ۷۳۰ ه ق در بر می گیرد.	

اوضاع اجتماعی قرن نهم

- ۱- بعد از حمله مغولان، کشورمان مورد حمله تیمور گورکانی قرار گرفت و آنچه پس از حمله مغول سالم یا نیمه سالم مانده بود مثل فارس یا در زمان ایلخانان (جانشینان چنگیز خان) مختصر تجدید حیاتی یافته بود، همه از بین رفتند.
- ۲- تیموریان از نیمه دوم قرن هشتم تا اوایل قرن دهم در کشورمان حاکم بودند.
- ۳- بازماندگان تیمور بعد از مدتی در ایران متمدن شدند.

وضع ادبی قرن نهم

- ۱- علاوه برگسترش هنرهایی چون مینیاتور، معماری و تذهیب ، تاریخ نویسی نیز ادامه یافت.
- ۲- ادبیات رونق تازه گرفت و کسانی مثل جامی و دولتشاه کتاب های ارزشمندی نوشتند؛ البته این رونق بنیادی نبود کتاب های این دوره اغلب سطحی و ادبیات نیز تقلیدی و فاقد نوآوری بود.
- ۳- بعد از مرگ تیمور، شاهرخ هرات را مرکز فرمانروایی خود قرار داد و به هنر و فرهنگ اسلامی علاقه مند شد از هنرمندان خوشنویس، نقاش و شاعر حمایت کرد.
- ۷- بایسنقر میرزا پسر شاهرخ نیز هنرمند و هنردوست بود و در زمان او هنرمندان، قرآن کریم و شاهنامه فردوسی را به خط خوش نوشتند وبا تصاویری زیبا آراستند و آثاری ماندگار از هنر اسلامی عرضه کردند.

شاعران قرن نهم

جامی:	معروف ترین شاعر این قرن است . کتاب بهارستان را به تقلید از گلستان سعدی نوشت. کتاب نفحات از الانس به شیوه تذکره الاولیا ی عطار در بیان حقایق عرفانی و ذکر احوال عارفان نوشت. سرودن مثنوی هایی از جمله تحفه الاحرار به پیروی از نظامی
شاه نعمت الله ولی:	شاعر، عارف و سرسلسه صوفیان نعمت اللهی است و دیوان شعرش مضامین عرفانی دارد.
دولت شاه سمرقندی:	کتاب تذکره دولت شاه را به تشویق امیر علی شیر نوایی نوشته است که موضوع آن شرح احوال بیش از صد تن از شاعران ایرانی از آغاز تا زمان مولف است.

ارزشیابی: ابتدا متن درس را به دقت مطالعه کنید سپس به این سوالات پاسخ دهید.

۱- سبک خراسانی از قرن هفتم تا اوایل قرن به مدت ۳۰۰ سال سبک غالب متون فارسی بود.

۲- اقدام مهم فرهنگی خواجه رشیدالدین فضل الله همدانی

۳- نثر سبک عراقی از لحاظ فکری به به دو جریان و گرایش پیدا کرد.

۴- درست و نادرست سوالات زیر را بنویسید.

الف- لحن سخن حافظ گزنده، کنایه آمیز و سرشار از خیرخواهی است. درست ☐ نادرست ☐

در شعر این عصر قصیده رونق گرفت. درست ☐ نادرست ☐

۵- ابن یمین در سرودن کدام قالب شعری توانا بود؟

۶- آثار منشور عبید زاکانی را بنویسید.

پاسخ:

۱- اوایل - دهم ۲- تاسیس ربع رشیدی ۳- ساده نویسی و پیچیده نویسی ۴- درست

خودارزیابی ها:

۱- حمله مغول بر محتوای شعر و نثر قرن هفتم چه تاثیری گذاشت؟

۲- دو جریان نثر قرن هفتم را بنویسید.

۳- شعر سبک عراقی را با شعر سبک خراسانی از نظر قالب مقایسه کنید.

۴- فکر و اندیشه غالب بر آثار مولانا جلال الدین را بنویسید.

۵- چه عواملی سبک ادبیات فارسی را از خراسانی به عراقی تغییر داد؟ آن ها را بررسی کنید.

۶- کدام یک از ویژگی های سبک عراقی موجب پیدایش عرفان در قرن هفتم شد؟

جدول زیر را کامل کنید

نام کتاب	نام نویسنده	نوع نثر کتاب	موضوع و محتوا
گلستان			
مرصادالعباد			
تاریخ جهانگشا			

پاسخ خود ارزیابی ها:

۱- با حملات مغولان و تیموریان و ویران گری این دو حکومت نه تنها بناها و آبادانی ها بلکه بنیان فرهنگ و اخلاق نیز تباہ و ویران شد و دوستانداران فرهنگ و اخلاق که سرخورده و مایوس شده بودند، اغلب منزوی شدند و به تصوف پناه بردند تا به آرامش برسند و برای تسکین خود به ادبیاتی روی آوردند که بر عواطف انسانی، ترویج روحیه تسامح (مدارا) و تساهل (آسان گرفتن بر یکدیگر)، خدمت به خلق، آزادی و اعتقاد به بی ثباتی دنیا تکیه داشت.

۲- جریان ساده نویسی مثل کتاب های طبقات ناصری و مرصادالعباد و جریان پیچیده نویسی مثل کتاب های تاریخ و صاف و تاریخ جهانگشا که موضوع هر دو اینها تاریخ حاکمان همان عصر است.

۳- در سبک خراسانی قالب برتر قصیده است که اکثرا به به اشعار مدحی و درباری می پردازد و در دوره عراقی سبک غالب غزل است که مضامین عارفانه و عاشقانه را در بر می گیرد.

۴- معارف بشری و مسایل عرفانی است.

۵- الف- روی کار آمدن حکومت های غزنوی و سلجوقی

ب- تغییر مرکز ادبی و سیاسی از خراسان به عراق عجم و فاصله گرفتن سبک های بینابین و آذربایجانی از سبک خراسانی فاصله گرفتند و کم کم سبک عراقی به وجود

۶- پیش از حمله مغول روحیه شادباشی در جامعه گسترده بود اما پس از حمله ویرانگر مغول و نابودی کلی سرزمین ایران غرور و احساسات مردم آسیب جدی دید و جامعه به دنبال عاملی تسکین دهنده برای این درد می گشت. پس آن را در سخنان آرامش بخشی یافت که درباره زودگذر بودن سختی های دنیایی و توجه به امور اخروی سخن بگوید که در سخن عارفان و صوفیان پیدا شد.

گلستان: مسجع- حکمت و اخلاق، مرصادالعباد: ساده نویسی و موضوع آن سلوک دین و تربیت نفس

تاریخ جهانگشا: عطا ملک جوینی، فنی و دشوار و موضوع شرح ظهور چنگیز خان مغول و بیان احوال و فتوحات او، تاریخ خوارزمشاهیان، فتح قلعه های اسماعیلیه و حکومت جانشینان حسن صباح